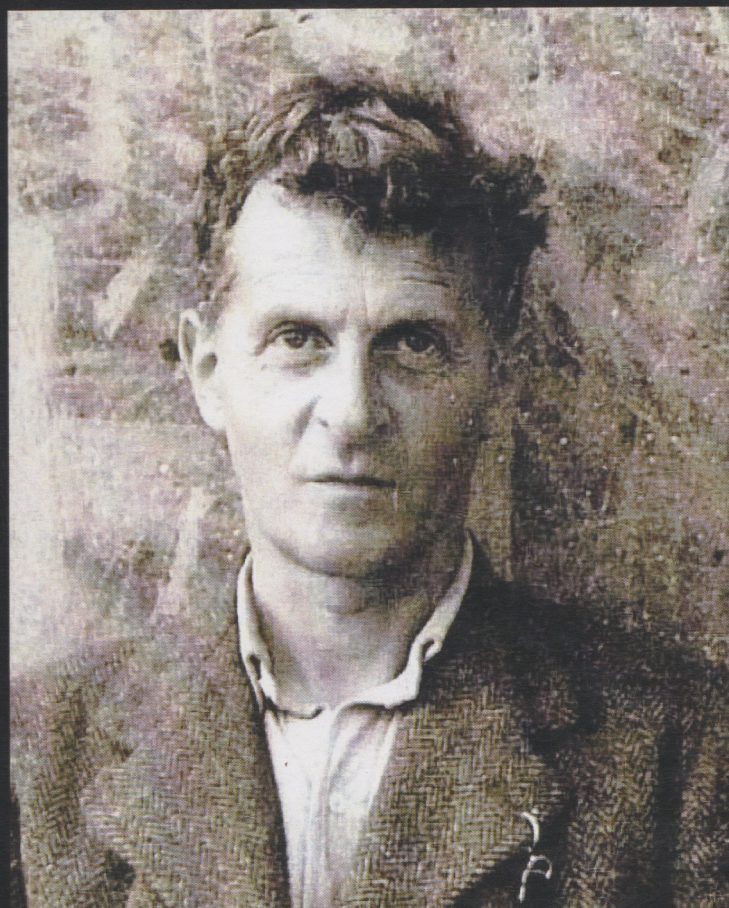

ИДЕИ

Брой 1 (3), Година II, 2014, Април

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧНО ПРИЛОЖЕНИЕ

ИДЕИ НАУЧНО ТЕОРЕТИЧНО ПРИЛОЖЕНИЕ

ИДЕН

ФИЛОСОФСКО СПИСАНИЕ
КНЕЖКА 1 (3), АПРИЛ – ГОДИНА II, 2014

УТВЪРДЕНО ЗА ПЕЧАТ ОТ НАУЧНИЙ СЪВЕТ НА ИНСТИТУТА ПО ФИЛОСОФИЯ
„Г.С. СКОВОРОДА“ КЪМ НАЦИОНАЛНАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
НА УКРАИНА (ПРОТОКОЛ № 4 ОТ 25 АПРИЛ 2014 Г.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

В. Климов – доктор на философските науки, водещ научен сътрудник на Отделението по религиоведение на Института по философия „Г.С. Сковорода“ към НАН на Украйна

А. Крастичко – доктор на философските науки, професор в катедрата по философия на Философския факултет на Университет „Св. Кирил и Методий“ в Скопие

А. Мезинашвили – доктор на философските науки, професор в катедрата по философия на Националния педагогически университет „М.П. Драгоманов“ в Киев

БРОЙ 1 (3)
ГОДИНА II
2014
АПРИЛ

ИДЕН – международно издание на списание „ИДЕН“ – международно философско списание, издавано в България

Основана е през 2013 г. в България. Издавана е в България. Published in 2013. Published by

Център за развитие на личността HUMANUS, БЪЛГАРИЯ
ИНСТИТУТ ПО ФИЛОСОФИЯ „Г.С. СКОВОРОДА“ КЪМ НАЦИОНАЛНАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ НА УКРАИНА
НАЦИОНАЛЕН ПЕДАГОГИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ „М.П. ДРАГОМАНОВ“, КИЕВ, УКРАИНА

ISSN 1313-9703

© ЦЕНТЪР ЗА РАЗВИТИЕ НА ЛИЧНОСТТА HUMANUS, БЪЛГАРИЯ
ИНСТИТУТ ПО ФИЛОСОФИЯ „Г.С. СКОВОРОДА“ КЪМ НАЦИОНАЛНАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ НА УКРАИНА
НАЦИОНАЛЕН ПЕДАГОГИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ „М.П. ДРАГОМАНОВ“, КИЕВ,
УКРАИНА

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧНО ПРИЛОЖЕНИЕ

ИДЕИ
ФИЛОСОФСКО СПИСАНИЕ
КНИЖКА I (3), АПРИЛ, ГОДИНА II, 2014

УТВЪРДЕНО ЗА ПЕЧАТ ОТ НАУЧНИЯ СЪВЕТ НА ИНСТИТУТА ПО ФИЛОСОФИЯ
„Г. С. СКОВОРОДА“ КЪМ НАЦИОНАЛНАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
НА УКРАИНА (ПРОТОКОЛ № 4 ОТ 25 МАРТ 2014 Г.)

РЕЦЕНЗЕНТЫ:

- В. В. Климов** доктор на философските науки, водещ научен сътрудник на Отделението по религиоведение на Института по философия „Г. С. Сковорода“ към НАН на Украйна
- П. А. Кравченко** доктор на философските науки, професор, завеждащ катедрата по философия на Полтавския национален педагогически университет „В. Г. Короленко“
- Г. С. Медникова** доктор на философските науки, професор в катедрата по културология на Националния педагогически университет „М. П. Драгоманов“

ИДЕИ: международное научно-теоретическое приложение.

Основано в 2013 г. Издатели:

• Център за развитие на личността «HUMANUS»
Пловдив, България

• Институт философии имени Г. С. Сковороды Национальной академии наук Украины
Киев, Украина

• Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова
Киев, Украина

ИДЕИ: международно многоезично научно-теоретично приложение

Основана през 2013. Публикувана:

• Център за развитие на личността HUMANUS,
България
Пловдив, България

• Институт по философия към Националната академия на науките на Украйна
Киев, Украйна

• Национален педагогически университет „М. П. Драгоманов“
Киев, Украйна

IDEAS: international multilingual scientific application.

Founded in 2013. Published by:

• Personality Development Center «HUMANUS»
Plovdiv, Bulgaria

• Skovoroda Institute of Philosophy at the National Academy of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

• National Pedagogical Drahomanov University
Kyiv, Ukraine

ISSN 1313-9703

МЕЖДУНАРОДНО МНОГОЕЗИЧНО НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧНО
ПРИЛОЖЕНИЕ

МЕЖДУНАРОДНОЕ МНОГОЯЗЫЧНОЕ НАУЧНО-
ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ ПРИЛОЖЕНИЕ

INTERNATIONAL MULTILINGUAL THEORETICAL SCIENTIFIC
APPLICATION

Редакционен адрес: Център за развитие на личността «HUMANUS»,
Пловдив, България, тел. +359878269488, angeligdb@abv.bg

Институт по философия към Националната академия на науките на
Украйна. Катедра по история на външната философия (01001, Киев,
Украйна, жк. Tryokhsvyatitelskaya, 4/327). Тел.: +38(044)278-31-70,
факс +38(044)278-63-66. E-mail: 1) angeligdb@abv.bg; 2) if-ukr@i.kiev.ua. Web-site: 1) <http://aig-humanus.blogspot.com>; 2) <http://grancharov.blogspot.com>; 3) <http://www.filosof.com.ua>

Национален педагогически университет „М. П. Драгоманов“ (01601,
Киев, ул. Пирогова, 9). Тел.: +38(044) 234-11-08. E-mail: rector@npu.edu.ua; shef-npu@ukr.net. Web-site: <http://www.npu.edu.ua>

Адрес редакции: Центр развития личности «HUMANUS» Пловдив,
Болгария, тел. +359878269488, angeligdb@abv.bg

Институт философии имени Г. С. Сковороды Национальной академии наук Украины. Отдел истории зарубежной философии (01001, Киев, Украина, ул. Трёхсвятительская, 4/327). Тел.: +38(044)278-31-70, факс +38(044)278-63-66. E-mail: 1) angeligdb@abv.bg; 2) if-ukr@i.kiev.ua. Web-site: 1) <http://aig-humanus.blogspot.com>; 2) <http://grancharov.blogspot.com>; 3) <http://www.filosof.com.ua>

Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова (01601, Киев, ул. Пирогова, 9). Тел.: +38(044) 234-11-08. E-mail: rector@npu.edu.ua; shef-npu@ukr.net. Web-site: <http://www.npu.edu.ua>

Editorial Office Address: Personality Development Center «HUMANUS»
Plovdiv, Bulgaria, tel. +359878269488, angeligdb@abv.bg

Skovoroda Institute of Philosophy at the National Academy of Sciences of Ukraine. Department of History of Foreign Philosophy (4, Tryokhsvyatitelska str., Kyiv 01001, Ukraine), tel.: +38(044)278-31-70, fax: +38(044)278-63-66. E-mail: 1) angeligdb@abv.bg; 2) if-ukr@i.kiev.ua. Web-site: 1) <http://aig-humanus.blogspot.com>; 2) <http://grancharov.blogspot.com>; 3) <http://www.filosof.com.ua>

National Pedagogical Drahomanov University (9, Pyrogova str., Kyiv 01601, Ukraine), tel.: +38(044) 234-11-08. E-mail: rector@npu.edu.ua; shef-npu@ukr.net. Web-site: <http://www.npu.edu.ua>

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Ангел Грънчаров,
главен редактор, преподавател по философия, Директор на центъра за развитие на личността «HUMANUS» (България)

Състав на редакционната колегия:

Виктор Петрович Андрущенко,
доктор на философските науки, професор, академик на Националната академия на педагогическите науки на Украйна, член-кореспондент на НАН Украйна, ректор на Националния педагогически университет „М. П. Драгоманов“ (Украйна)

Мирена Атанасова,
доц. доктор Софийски Университет „Свети Климент Охридски“, Солунски Университет „Македония“, Департамент „Балкански, славянски и източни изследвания“ (България)

Ирина Василиевна Василиева,
доктор на философските науки, доцент, завеждаща катедрата по философия и социология на Киевския национален медицински университет „О. Богомолтов“ (Украйна)

Николай Николаевич Киселев,
доктор на философските науки, професор, водещ научен сътрудник на Института по философия „Г. С. Сковорода“, НАН на Украйна (Украйна)

Анатолій Николаевич Колодний,
доктор на философските науки, професор, Заслужил деец на науката и техниката на Украйна, заместник на директора, ръководител на отделение-то по религиоведение на Института по философия „Г. С. Сковорода“ към НАН на Украйна, президент на асоциацията по религиоведчески изследвания на Украйна (Украйна)

Петр Анатолиевич Кравченко,
доктор на философските науки, професор, завеждащ катедрата по философия, декан на историческия факултет на Полтавския национален педагогически университет „В. Г. Короленко“ (Украйна)

EDITORIAL STAFF:

Angel Grancharov,
editor in chief, Professor of Philosophy, Director of the Center for Personality Development «HUMANUS» (Bulgaria)

Composition editorial board:

Victor Andruschenko,
Doctor of Philosophical Sciences, Professor, academician of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, member-correspondent of the National Academy of Sciences of Ukraine, Rector of the National Pedagogical Drahomanov University (Ukraine)

Mirena Atanasova,
PhD, Associate Professor, Department of Balkan, Slavic and Oriental Studies at Sofia University St. Kliment Ohridski (Bulgaria)

Irina Vasilyeva,
Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Philosophy and Sociology of the Kiev National Medical University O. Bogomoltsa (Ukraine)

Nikolai Kiselev,
Doctor of Philosophical Sciences, Professor, leading research fellow of Skovoroda Institute of Philosophy at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)

Anatolii Kolodny,
Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Honored Worker of Science of Ukraine, Deputy Director, Head of Department of Religious Studies of Skovoroda Institute of Philosophy at the National Academy of Sciences of Ukraine, President of the Ukrainian Association of Religious Studies scholars (Ukraine)

Petro Kravchenko,
Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Head of the Philosophy Department, Dean of the History Faculty of the Poltava Korolenko National Pedagogical University (Ukraine)

Милан Луптак,
PhD, старши преподавател в катедрата по политология на Висшата школа по икономика, Прага (**Чешка Република**)

Виталий Василиевич Лях,
доктор на философските науки, професор, завеждащ отдела по история на задграничната философия на Института по философия „Г. С. Сковорода“ НАН Украйна (**Украйна**)

Киня Масугата,
професор и вице-президент на Микогава Форт Райт института (международния филиал-кампус на университета Микогава за жени в САЩ), почетен професор на Педагогическия Университет в Осака, президент на киркегоровото общество на Япония, (**Япония**)

Митко Момов,
доц. доктор Велико-Търновски Университет „Св. Кирил и Методий“, Философски факултет, кат. „История на философията“ (**България**)

Стефан Пенев,
доктор на философските науки, ст. н. с. Институт за изследване на обществата и знанието, Българска академия на науките (**България**)

Константин Юриевич Райда,
доктор на философските науки, професор, водещ научен сътрудник на отдела по история на задграничната философия на Института по философия „Г.С. Сковорода“ към НАН на Украйна (**Украйна**)

Наталия Григориевна Мозговая,
доктор на философските науки, професор, заместник-завеждащ катедрата по философия на Националния педагогически университет „М. П. Драгоманов“ (**Украйна**)

Людмила Василиевна Сторишко,
доктор на философските науки, професор, кат. Философия на Националния технически университет на Украйна «КПИ» (**Украйна**)

Джон Стюарт,
старши научен сътрудник на Центъра за изследване на С. Киркегор, теологически факултет на университета в Копенхаген (**Дания**)

Milan Luptak,
PhD, Senior lecturer in political science at the Higher School of Economics, Prague, (**Czech Republic**)

Vitalii Liakh,
Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Head of Department of History of Foreign Philosophy, Skovoroda Institute of Philosophy at the National Academy of Sciences of Ukraine (**Ukraine**)

Kinya Masugata,
Professor, Executive Vice-President of Mukogawa Fort Wright Institute (Mukogawa Women's University), Emeritus at Osaka University of Education, President of the Kierkegaard Society of Japan (**Japan**)

Mitko Momov,
PhD., Associate Professor, Department of History of Philosophy Philosophy Faculty of Veliko Turnovo, University of St. Cyril and Methodius (**Bulgaria**)

Stefan Penov,
Doctor of Philosophical Sciences, Senior Research Fellow, Institute for Research and Knowledge Society, Bulgarian Academy of Sciences (**Bulgaria**)

Constantine Raida,
Doctor of Philosophical Sciences, Professor, leading research fellow of Department of History of Foreign Philosophy, Skovoroda Institute of Philosophy at the National Academy of Sciences of Ukraine (**Ukraine**)

Natalia Mozgova,
Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Deputy Head of the Department of Philosophy of the National Pedagogical Drahomanov University (**Ukraine**)

Lyudmila Storizhko,
Doctor on philosophical sciences, professor, cat. Philosophy of the National Technical University of Ukraine «KPI», (**Ukraine**)

Jon Stewart,
Associate Research Professor Søren Kierkegaard Research Centre, Faculty of Theology, University of Copenhagen (**Denmark**)

Упендер Рао,

професор, специален център по изучаване на санскрит, Университет «Джавахарлал Неру»,
Ню Делхи (Индия)

Людмила Александровна

Филипович,

доктор на философските науки, професор, завеждаща отдела по история на религиите и практическото религиозоведение към Института по философия „Г. С. Сковорода“ към НАН на Украйна (Украйна)

Виталий Владимирович

Шевченко,

доктор на философските науки, професор, водещ научен сътрудник на отделението по религиоведение на Института по философия „Г. С. Сковорода“, НАН на Украйна (Украйна)

Петр Лаврентеевич Яроцкий,

доктор на философските науки, професор, водещ научен сътрудник на отделението по религиоведение на Института по философия „Г. С. Сковорода“, НАН на Украйна (Украйна)

Сергей Леонидович Шевченко,

доктор, изпълнителен секретар на редколегията (Украйна)

Upender Rao,

Prof., Special Centre for Sanskrit Studies,
Jawaharlal Nehru University, New Delhi
(India)

Liudmyla Fylypovych,

Doctor of Philosophical Sciences,
Professor, Head of Department of History of Religion and Practical Religious Studies,
Skovoroda Institute of Philosophy at the National Academy of Sciences of Ukraine
(Ukraine)

Vitalii Shevchenko,

Doctor of Philosophical Sciences,
Professor, leading research fellow of Department of Religious Studies,
Skovoroda Institute of Philosophy at the National Academy of Sciences of Ukraine
(Ukraine)

Petro Yarotskiy,

Doctor of Philosophical Sciences,
Professor, leading research fellow of Department of Religious Studies,
Skovoroda Institute of Philosophy at the National Academy of Sciences of Ukraine
(Ukraine)

Serhii Shevchenko,

Ph.D., executive secretary of the editorial board, (Ukraine)

СОДЕРЖАНИЕ

Обращение проф., ректора Национального педагогического университета имени М. П. Драгоманова к читателям и почитателям журнала «ИДЕИ: философскоеписание».....	15
<i>Виктор Петрович Андрущенко</i>	
СОЦИАЛЬНАЯ ФИЛОСОФИЯ	
Актуализация феномена власти в контексте социального пространства.....	16
<i>Людмила Владимировна Крымец</i>	
Социальное значение спорта в условиях современного общества.....	23
<i>Павел Борисович Титов</i>	
ИСТОРИЯ ФИЛОСОФИИ	
Становление философских взглядов К. Д. Ушинского.....	30
<i>Виталий Юрьевич Бельский</i>	
Представления мыслителей Средневековья о порядке и хаосе..	37
<i>Александр Викторович Кулик</i>	
Содержание и значение категории «идея» в философии В. Карпова.....	46
<i>Галина Антоновна Поперечная</i>	
О. Потемня и Д. Овсяннико-Куликовский: попытка сравнительного анализа лингвофилософских концепций.....	54
<i>Виктория Юрьевна Свищо</i>	
Бог в жизни и философии Л. Витгенштейна.....	61
<i>Евгений Николаевич Шушкевич</i>	
Протестантский принцип П. Тиллиха: от теологии к философии.....	70
<i>Сергей Владимирович Таранов</i>	
Антропологические параметры феномена смеха в творчестве Н. В. Гоголя.....	78
<i>Ольга Васильевна Трохименко</i>	
Постнеклассическая методология у построении этико-экологического знания.....	86
<i>Мирослава Богдановна Турчин</i>	
ВОСТОЧНАЯ ФИЛОСОФИЯ	
Буддийская модель сознания.....	94
<i>Алесиан Пацев</i>	

Параллели Адвайты-веданты с идеями средневекового индийского мыслителя Бхартрихари..... 104
Мирена Атанасова, Митко Момов

Конституированность повседневности в японской культурной традиции..... 113
Татьяна Анатольевна Мозговая

РЕЛИГИОВЕДЕНИЕ

Современный верующий в контексте изменений государственно-церковных отношений в Украине: сравнительный анализ..... 122
Наталья Стефановна Кулиш

Инкорпорация украинской церкви (Киевской митрополии): религиозно-политический проект на два действия (действие первое)..... 132
Николай Васильевич Шкрибляк

К 200 ЛЕТНЕМУ ЮБИЛЕЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ С. КЬЕРКЕГОРА

2013. Кьеркегор в Украине и мире..... 142
Константин Юрьевич Райда

Проблемы понимания и интерпретации теологического наследия С. Кьеркегора..... 151
Сергей Иванович Голотин

Кензо Учимура – японский Кьеркегор..... 158
Кинья Масугата

Мог ли быть Кьеркегор проповедником?..... 174
Дж. Айрон Симмонс

Бытие и становление в экзистенциальной антропологии Кьеркегора..... 179
Игорь Владимирович Каривец

Экзистенциальные истоки антипсихиатрической концепции субъекта в философия С. Кьеркегора..... 187
Виолетта Михайловна Скиртач, Роман Сергеевич Мартынов

РЕЦЕНЗИИ

Рецензия на книгу «В поисках идеологии обновления: путевые заметки к книге «Перелом». Сборник статей о справедливости традиции»..... 195
Милан Луптак

**О. ПОТЕБНЯ І Д. ОВСЯНИКО-КУЛИКОВСЬКИЙ:
СПРОБА ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ ЛІНГВОФІЛОСОФСЬКИХ
КОНЦЕПЦІЙ**

В. Ю. Свищо

аспірантка кафедри філософії Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова
(Київ, Україна)
sv.vica@rambler.ru

Анотация

Виктория Юриевна Свищо. О. Потебня и Д. Овсяннико-Куликовски: опыт за сравнителен анализ на лингво-философските концепции. Статията е посветена на компаративисткия анализ на лингво-философските възгледи на О. Потебни и Д. Овсяннико-Куликовски. В лингво-философските възгледи на тези учени се проследява отделяне на езика като особен обект на науката, развиващ се в соответствие със своите собствени закони. Авторът на статията твърди, че процесът на формиране на Д. Овсяннико-Куликовски като учен се осъществявал под влиянието на идеите на философията на позитивизма. Това обаче не бива да се твърди, що се касае до А. Потебни, на който никога не е импонирал позитивизмът в качеството му на цялостна система на мислене. Особено отчетливо тези различия са представени във възгледите на двамата учени, касаещи съотношението на граматичното и логичното мислене.

Ключови думи: позитивизъм, психология на езика, философия на езика, метод, език, мислене, логос, натурален психологизъм.

Аннотация

Виктория Юрьевна Свищо. О. Потебня и Д. Овсяннико-Куликовский: попытка сравнительного анализа лингвофилософских концепций. Статья посвящена компаративистскому анализу лингвофилософских взглядов О. Потебни и Д. Овсяннико-Куликовского. В лингвофилософских взглядах этих ученых прослеживается выделение языка в особый объект науки, развивающийся в соответствии со своими собственными законами. Автор статьи утверждает, что процесс становления Д. Овсяннико-Куликовского как ученого осуществлялся под влиянием идей философии позитивизма. Этого нельзя утверждать относительно А. Потебни, которому никогда не импонировал позитивизм в качестве целостной системы мышления. Особенно отчетливо эти различия представлены во взглядах обоих ученых, касающихся соотношения грамматического и логического мышления.

Ключевые слова: позитивизм, психология языка, философия языка, метод, язык, мышление, логос, натуральный психологизм.

Abstract

Victoriya Svyshcho. O. Potebnya and D. Ovsyaniko-Kulikovskiy: an attempt of the comparative analysis of lingvophilosophical concepts. The article is devoted to the comparative analysis of O. Potebnya's and D. Ovsyaniko-Kulikovskiy's lingvophilosophical views. In lingvophilosophical

views of both scientists observed the fact that language is a particular object of science, which develops according to its own laws. The author argues that the process of becoming D. Ovsyaniko -Kulikovskiy as a scientist was held under the influence of positivism. This can not be said concerning to O. Potebnya, who never liked the positivism as a concept. The most clearly these differences manifested themselves in the views of both scientists according to question of the relationship between grammatical and logical thinking.

Keywords: positivism, psychology of language, philosophy of language, method, language, thinking, philosophical linguistics, logos, natural psychology.

Актуальність. Дмитро Овсянико-Куликовський (1853-1920) – представник позитивістської філософії, яка поширилася в Україні та Росії у другій половині XIX ст. Психологізація науки про мову стає проявом позитивізму другої половини XIX ст. і цим самим надає філософії мови в Росії та Україні цього періоду психологічного спрямування. Своєю науковою метою вчений вважав не досягнення істини, а формування методів дослідження, опрацювання нових способів і прийомів мислення. На думку Овсянико-Куликовського, пізнати можна лише явища, а не істину.

Беззаперечна актуальність цієї теми обумовлена необхідністю дослідження позитивістської філософії в Україні другої половини XIX ст., одним з представників якої був Д. Овсянико-Куликовський та дослідження інноваційного і традиційного контексту філософсько-лінгвістичної концепції мислителя. Проблема статті полягає у необхідності заповнення прогалів в історії української культури загалом і української лінгвофілософської науки, зокрема, що утворились в радянській гуманітаристиці внаслідок повного заперечення як ворожих будь-яких філософсько-ідеалістичних теорій та концепцій.

Мета цієї статті полягає у виокремленні світоглядних засад та сутності лінгвофілософських поглядів українського вченого Д. Овсянико-Куликовського, що стосуються філософії мови; порівнянні цих поглядів з світоглядною позицією щодо філософії мови його геніального вчителя – О. Потебні.

Зазначимо, що творчості Д. Овсянико-Куликовського присвячено цілу низку публікацій. Значну увагу дослідженню творчості українського філолога-мислителя приділяв Ф. Бацевич [2]. Наприкінці XIX ст. наукова спадщина Д. Овсянико-Куликовського була предметом дослідження таких вчених, як А. Горнфельд [4], Т. Райнов [12], С. Ольденбург [9], М. Анікіна [1].

Актуальними у вивченні наукової спадщини Д. Овсянико-Куликовського у зв'язку з необхідністю теоретичної реконструкції його філософсько-лінгвістичних поглядів як представника вітчизняної позитивістської філософії є дослідження такого російського вченого як М. Безлепкін [3]. У його працях та у дослідженнях багатьох інших вчених простежується і вплив лінгвофілософського вчення Д. Овсянико-Куликовського на подальший розвиток вітчизняної філософії науки.

Серед сучасних досліджень творчого доробку вченого з питань психології необхідно відзначити роботу В. Єфімець «З історії психологічної естетики кінця XIX – початку XX ст.» [5], в якій розглядаються погляди Д. Овсянико-Куликовського на проблему психології творчості та працю М. Осьмакова «Психологічний напрям в російському літературознавстві: Д. Овсянико-Куликовський» [10], де мова йде про визначення місця психологічного напрямку у вітчизняній літературній науці.

Виклад основного матеріалу. Наукові інтереси Д. Овсянико-Куликовського визначилися під впливом О. Потебні. У галузі лінгвістики – це питання психології мови, думки і творчості, еволюції синтаксичних форм. У літературознавстві – психологічне дослідження творчості великих письменників-художників та поетів-ліриків. У філософії мови – це її психологічне спрямування та розгляд науки про мову крізь призму психології та соціології.

Під впливом праць О. Потебні Д. Овсянико-Куликовський виробив стійке правило підходити до будь-якого мовного чи літературного явища з позиції психологізму. Вчений був цілком підпорядкований цій методиці. Його також захоплювали ясність і точність методів дослідження в природничих науках, які неможливо застосовувати при дослідженні духовної діяльності людини. Після смерті О. Потебні, Д. Овсянико-Куликовський починає більш глибоко вивчати наукові проблеми, якими цікавився вчитель та продовжує його справу. Засвоюючи наукову спадщину О. Потебні, його відкриття в галузі філософії мови і синтаксису, вчений все частіше замислювався над можливістю пошуку власного шляху в науці. Наукові інтереси Д. Овсянико-Куликовського спочатку концентрувалися в галузі мовознавства, однак постійно і неухильно його думка зверталася до з'ясування співвідношення мови з процесами художнього мислення.

Ще до того, як відбулася зустріч Д. Овсянико-Куликовського з О. Потебнею, вчений говорив про «натуральний психологізм» свого мислення. Факти і явища, які він вивчав, цікавили його насамперед з психологічної точки зору. Перебуваючи за кордоном, Д. Овсянико-Куликовський познайомився з книгою Г. Пауля «Принципи історії мови», яка вийшла у 1880 році. Ця книга мала великий вплив на формування наукового світогляду вченого, перш за все, своєю ідеєю виведення всіх фактів мови з індивідуальної психології. Г. Пауль довів, що у духовному житті народу немає жодного факту, який не можна було б вивести з індивідуальної свідомості. Крім Г. Пауля Д. Овсянико-Куликовський звертався до праць таких засновників еволюційної школи в історії культури як Г. Спенсер та Е. Тейлор. Саме тому доцільним буде зазначити, що процес становлення Д. Овсянико-Куликовського як науковця відбувався під впливом позитивізму, і це надає нам можливість зрозуміти той факт, що вчений мав дещо інші уявлення ніж О. Потебня, який у свою чергу, ніколи цілковито не поділяв настанови позитивістської концепції.

За кілька місяців до переїзду з Казані до Харкова Д. Овсянико-Куликовський видрукував статтю в часописі «Російська думка» (1887). У цій статті він розвивав ідею зв'язку мови та мислення, зокрема, й

зв'язок мови з художнім мисленням. Коли О. Потебня прочитав цю статтю, він сказав її автору: «Знаєте, уже кілька років поспіль я читаю курс з теорії словесності, де ідея, аналогічна Вашій, проводиться систематично і обґрунтовується фактами мови та образного мислення» [7, 171].

Тому спочатку, незалежно один від одного, вони розвивали однакові теорії, які були пов'язані з мовою та образним художнім мисленням. Проте, у молодого професора ці теорії були більш схожі на нестійкі припущення та наукові передбачення. А от у О. Потебні важливі і точні визначення досліджуваного предмету склалися у добре аргументовану систему, яка на той час ще не отримала свого друкованого закріплення, але поступово і впевнено діставала апробацію у його лекціях з теорії словесності.

Д. Овсяннико-Куликовський виявився напрочуд кмітливим і цілеспрямованим учнем. Він відразу, як тільки приїхав до Харкова, почав відвідувати лекції свого вчителя. Молодий професор прагнув не лише збагатити свою пам'ять значним фактичним матеріалом, але, перш за все, проникнути в саму сутність системи поглядів, збагнути логіку думки та умовиводів, заволодіти методом наукового дослідження великого вченого. Лекції О. Потебні справили надзвичайно великий вплив на формування Д. Овсяннико-Куликовського. «І коли я прослухав його, – згадував він згодом, – новий світ мені відкрився... Я сприйняв науковий метод Потебні. А це було найважливіше, без чого неможливо було розпочати самостійну роботу в даній галузі» [7, 171].

У своїх лекціях з теорії словесності, які були прочитані в Харківському університеті, О. Потебня виходив з твердження про органічний зв'язок між мовою та мисленням, який інтерпретувався ним у руслі вчення геніального основоположника психологічного та філософського мовознавства – В. фон Гумбольдта. «Показати в дійсності участь слова в творенні послідовного ряду систем, які мають певне відношення до ставлення особистості до природи, є основним завданням історії мови; загалом ми правильно зрозуміємо значення цієї участі, якщо приймемо основне положення, що мова – це засіб не висловлювати вже готову думку, а створювати її, що мова – це не відображення світогляду, який склався, а складова частина його дійсності» – стверджував вчитель Д. Овсяннико-Куликовського у своїй праці «Думка і мова» (1862) [11, 173].

Поділяючи погляди В. фон Гумбольдта, за яким мова і духовна сутність людини нерозривно пов'язані, О. Потебня, однак, вважав його ідею про тотожність мови і духу народу логічно суперечливою. Він приймає іншу думку німецького вченого, зокрема, про те, що мова зароджується в таких глибинах людства, що її ніяк не можна вважати витвором народів. Людина користується мовою, навіть не знаючи як вона утворилася. В. фон Гумбольдт пише: «Мова – це орган, який творить думку... Тому інтелектуальна діяльність і мова – це єдине ціле» [2, 45].

Подібно до свого вчителя Д. Овсяннико-Куликовський повністю занурився у глибоке вивчення лінгвістичних проблем, не послаблю-

ючи при цьому свого зацікавлення питаннями психології, художнього мислення, творчості російських письменників. З 1892 року він взявся працювати над статтею «О. О. Потебня, як мовознавець-мыслитель» [6], яка була надрукована у «Київській старовині» окремою брошурою (1893). У ній розміщувався популярний виклад наукових відкриттів та ідей О. Потебні.

Особисте спілкування Д. Овсянико-Куликовського з О. Потебнею було нетривалим. Д. Овсянико-Куликовський прослухав його курси з синтаксису і теорії словесності, які О. Потебня читав протягом навчального року. А вже в наступному році О. Потебня помер. Смерть вчителя ще більше підштовхнула Овсянико-Куликовського до посиленого вивчення тих наукових проблем, які розроблялися його учителем і, зрештою, вирішив продовжити справу українського лінгвофілософа. Наукові інтереси Д. Овсянико-Куликовського повільно дрейфували від мовознавства до площини співвідношення мови з процесами художнього мислення. 1892-1893 рр. стали переломним періодом у його житті та науковій біографії. Саме в цей час він усвідомив себе продовжувачем вчення О. Потебні. «Я зрозумів, – пише молодий професор, – що в літературі мені треба зайнятися психологічним дослідженням творчості та творів великих письменників-художників та поетів-ліриків, переважно російських» [6, 38].

Самостійні наукові дослідження Д. Овсянико-Куликовського базувалися в основному на взаємовідносинах «граматичного мислення» та логічного. Саме в цьому питанні його наукові погляди суттєво відрізнялися від поглядів його вчителя. Д. Овсянико-Куликовський пише статтю під назвою «Ідея безкінечного в позитивній науці та в реальному мистецтві», де формулює теоретичний висновок своїх роздумів щодо відношення науки та мистецтва, визначає специфіку як одного так і іншого, а також висвітлює зародки ідей, які згодом починає розвивати у наступних працях. Ця стаття допомагає нам зрозуміти, яким саме чином здійснювався концептуальний перехід у його дослідженнях від занять мовознавством (за методом О. Потебні) до аналізу проблем літературознавства, філософії та психології.

Від самого початку своєї наукової діяльності Д. Овсянико-Куликовський формувався як учений широкого профілю. Паралельна робота в галузі лінгвістики та літературознавства доповнювалася зацікавленістю філософією, соціологією, психологією і навіть природничими науками. Він прагнув пізнати усі сфери наукової діяльності, щоби якомога глибше зрозуміти проблеми мови та мислення – наукового та художнього. Природничі науки захоплювали його ясністю і точністю методів дослідження. Його надихав результат, якого досягали вчені у галузі природничих наук. Адже вони спиралися на чітко визначену методику пізнання явищ реального світу, а літературознавці, натомість, у цьому відношенні перебували у стані невизначеності. Успіхи у природничих науках підштовхнули його до думки про можливість і навіть необхідність скористатися методами наукового пізнання і у дослідженні творів художньої літератури.

У статті «Ідея безкінечного в позитивній науці та в реальному мистецтві» Д. Овсянико-Куликовський стверджує, що предметом на-

уки є космос у всій своїй різноманітності та нескінченності, а предметом мистецтва – людина, людство у різноманітності та нескінченності проявів її духовних та соціальних стремлінь.

Д. Овсянико-Куликовський, так само як і О. Потебня, виходив з суб'єктивно-ідеалістичного розуміння сутності слова та поетичного твору, з суб'єктивно-психологічного тлумачення природи художньої творчості. Він повністю підтримував твердження свого вчителя про те, що нова теорія словесності повинна мати одну основу з теорією мови, повинна спиратися на дані сучасного мовознавства.

Психологія розуміння людиною того, що йому говорять, – надзвичайно складна проблема, незважаючи на те, що її постійно досліджують. Ще Гете, вивчаючи праці філософа Спінози, почав замислюватись над питанням, наскільки точним може бути його розуміння умовиводів Спінози. Вчений мимоволі почав міркувати над тим, чи можливо взагалі одній людині зрозуміти іншу таким чином, щоби її думка була усвідомлена у всій своїй повноті, з усіма психологічними передумовами, з усіма порухами її душі. Й прийшов до висновку, що людська душа – це річ закрита, і в неї неможливо проникнути. Її зміст, що містить в собі й мислення, певні думки, не передається, не переноситься від однієї людини до іншої. А взаємне розуміння, навіть за найкращих умов, може бути лише відносним.

В основу психологічного підходу Д. Овсянико-Куликовського була покладена ідея О. Потебні про органічний зв'язок побутового і художнього мислення. Побутове мислення – як явище нижчого рівня, художнє – вищого, а сама побутова мова – як спосіб народження художнього образу. Культурно-історичній методології Д. Овсянико-Куликовський надавав характерного для неї психологізму. Риси культурно-історичної і психологічної шкіл переплітаються у нього з соціологізмом. Зразком для Д. Овсянико-Куликовського є та сама раціональна психологія, яка була закладена ще у Платона, а пізніше реалізувалася Р. Декартом, Б. Спінозою та ін. У цій площині увагу вченого привернув і етичний, моральний аспекти. Розглядаючи концепцію морального раціоналізму, учений підкреслював, що усі труднощі у процесі формування моральності особистості пов'язані зі стихією відчуттів, які переповнюють людину.

Зацікавленість Д. Овсянико-Куликовським психологією людини своєрідно трансформувалася і в дослідженні творів художньої літератури. «Психологічне вивчення великих російських письменників-художників, – згадує він, – захопило мене настільки глибоко і міцно, як і дослідження в галузі синтаксису... Як тут, так і там однаково відчувався простір мого природженого «психологізму» [7, 44].

Д. Овсянико-Куликовський вважав, що необхідно вивчати психологію розумової творчості загалом, як феномен людської діяльності, яка відрізняє його від тваринного світу. Але перевагу він все ж таки віддавав психології художньої творчості. Дослідження особливостей розвитку філософії мови в контексті позитивізму сприяли і розвитку мовознавства та виділення його у самостійну наукову дисципліну. У лінгвофілософських концепціях О. Потебні та Д. Овся-

нико-Куликовського простежується і виділення мови в особливий об'єкт наукового аналізу, який розвивається за своїми законами, відмінними від законів логічного мислення.

Висновки. Отже, і О. Потебня і його учень Д. Овсянико-Куликовський зробили надзвичайно вагомий внесок у розвиток української філософії мови та психології художньої творчості. Підсумовуючи аналіз поглядів О. Потебні і Д. Овсянико-Куликовського, слід підкреслити, що діяльність Д. Овсянико-Куликовського - лінгвіста, літературознавця, філософа - це подальший розвиток вчення О. Потебні, здійснений з використанням досягнень позитивізму. Для сучасного науковця залишається завдання подальшого аналізу його наукового доробку.

Література

1. Аникин Н. К переписке М. Горького с Д. Н. Овсянико-Куликовским. Материалы и исследования. В 3-х томах. - Москва, 1941. - Т. 3. - 312 с.
2. Бацевич Ф. Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень: підручник - Київ: ВЦ «Академія», 2011. - 240 с.
3. Безлепкин Н. Философия языка в России. - Санкт-Петербург: «Искусство-СПБ», 2002. - 272 с.
4. Горнфельд А. Боевые отклики на мирные темы. - Ленинград: Колос, 1924. - 280 с.
5. Ефимец В. Из истории психологической эстетики конца XIX - начала XX века (Эстетика Харьковской психологической школы). - М., 1974. - 23 с.
6. Овсянико-Куликовский Д. А. А. Потебня, как языковед-мыслитель. - Киев: «Киевская Старина», 1893. - 61с.
7. Овсянико-Куликовский Д. Воспоминания. - Москва: Время, 1923. - 187 с.
8. Овсянико-Куликовский Д. Литературно-критические работы. - Т. 2. - Москва: Художественная старина, 1989. - 526 с.
9. Ольденбург С. Д. Н. Овсянико-Куликовский, санскритист и лингвист // Начала. - № 2. - 1922. - С. 7-21.
10. Осьмаков Н. Психологическое направление в русском литературоведении: Д. Н. Овсянико-Куликовский. Учеб. пособие по спецкурсу для студентов пед. ин-тов по спец. № 2101 «Рус. яз. и лит.» - Москва: Просвещение, 1981. - 160 с.
11. Потебня А. Мысль и язык. - Харьков: Типография Адольфа Дарре, 1892. - 228 с.
12. Райнов Т. Психология творчества Д. Н. Овсянико-Куликовского. Вопросы теории и психологии творчества. - Харьков, 1914. - Т. 5. - 227 с.

© Victoriya Svyshcho

МЕЖДУНАРОДНО НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧНО ИЗДАНИЕ

ИДЕИ

ФИЛОСОФСКО СПИСАНИЕ

книжка 1 (3), Април, година II, 2014

Пловдив (България)

Сборникът е на разположение на интернет-страниците:

The Collection is available on the websites:

<http://aig-humanus.blogspot.com/>

<http://grancharov.blogspot.com/>

www.filosof.com.ua

Тираж – 500 екземпляра

ЗА КОНТАКТИ С РЕДАКЦИЯТА В БЪЛГАРИЯ:

Тел. 0878269488

e-mail: angeligdb@abv.bg